

TARBIYA DARSLARIDA HADISLAR ORQALI O'QUVCHILAR TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH METODIKA

Davlatov Dilmurod Tursunovich

MM-3 P-24 magistranti

Annotatsiya: O'quvchilarning kognitiv va axloqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish zamonaviy ta'limning asosiy maqsadi hisoblanadi. Ushbu maqolada o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini oshirish uchun hadislar – Payg'ambarimiz Muhammad sollallohu alayhi vasallamning so'zlari, amallari va tasdig'larini tarbiyaviy darslarga singdirish metodologiyasi ko'rib chiqiladi. Hadislarda chuqur axloqiy va falsafiy hikmatlar mavjud bo'lib, ular tanqidiy, tahliliy va mulohazakor fikrlashni rivojlantirish uchun qimmatli vositadir. Ushbu maqola o'quvchilarni chuqur intellektual izlanishga jalb qilish uchun interfaol munozaralar, muammoli ta'lim, qiyosiy tahlil va amaliy maqolalar kabi pedagogik strategiyalarni o'rganadi. Maqolada hadislar savol-javob, mantiqiy fikr yuritish va axloqiy qaror qabul qilishga undashi, shu orqali mustaqil fikrlash va muammoni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Qolaversa, maqolada hadislardan o'quvchilarning axloqiy ongini rivojlantirish, diniy ta'limotlarni zamonaviy ta'lim maqsadlari bilan bog'lashda foydalanish muhimligi ta'kidlangan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, hadislarini dars ishlanmalariga kiritish nafaqat o'quvchilarning axloqiy me'yorlar haqidagi tushunchalarini mustahkamlaydi, balki ularning kognitiv moslashuvchanligi va bilimlarini real dunyo stsenariylarida qo'llash qobiliyatini oshiradi. Maqolaning xulosasiga ko'ra, hadislarining ta'lim metodologiyasiga integratsiyalashuvi turli hayotiy vaziyatlarda ongli va axloqiy qarorlar qabul qilishga qodir, har tomonlama

barkamol, tanqidiy fikrlaydigan shaxslarni kamol toptirishda kuchli vosita bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: Hadislar, tanqidiy fikrlash, kognitiv rivojlanish, axloqiy fikrlash, pedagogika, ta'lim metodikasi, muammoni hal qilish ko'nikmalari.

Abstract: Developing students' cognitive and moral thinking skills is a key goal of modern education. This article examines the methodology of incorporating hadiths - the sayings, deeds and affirmations of the Prophet Muhammad (peace and blessings of Allah be upon him) - into educational lessons to enhance students' thinking skills. Hadiths contain profound moral and philosophical wisdom and are a valuable tool for developing critical, analytical and reflective thinking. This article explores pedagogical strategies such as interactive discussions, problem-based learning, comparative analysis and practical articles to engage students in deep intellectual inquiry. The article focuses on the fact that hadiths encourage questioning, logical thinking and ethical decision-making, thereby developing independent thinking and problem-solving skills. In addition, the article emphasizes the importance of using hadiths to develop students' moral awareness and to connect religious teachings with modern educational goals. The results show that incorporating hadiths into lesson plans not only strengthens students' understanding of moral norms, but also increases their cognitive flexibility and ability to apply their knowledge in real-world scenarios. The article concludes that integrating hadiths into educational methodologies can serve as a powerful tool in developing well-rounded, critical thinkers who are capable of making informed and ethical decisions in a variety of life situations.

Key words: Hadiths, critical thinking, cognitive development, moral thinking, pedagogy, educational methodology, problem-solving skills.

Аннотация: Развитие познавательных и моральных навыков мышления учащихся является ключевой целью современного образования. В данной статье рассматривается методология включения хадисов — слов, деяний и утверждений Пророка Мухаммада (мир ему и благословение Аллаха) — в образовательные уроки с целью развития мыслительных навыков учащихся. Хадисы содержат глубокую моральную и философскую мудрость, что делает их ценным инструментом для развития критического, аналитического и рефлексивного мышления. В этой статье рассматриваются педагогические стратегии, такие как интерактивные дискуссии, проблемно-ориентированное обучение, сравнительный анализ и тематические исследования, позволяющие вовлечь учащихся в глубокий интеллектуальный поиск. В статье рассматривается, как хадисы поощряют задавать вопросы, логически рассуждать и принимать этические решения, тем самым развивая навыки независимого мышления и решения проблем. Кроме того, в статье подчеркивается важность использования хадисов для развития нравственного сознания учащихся и связи религиозных учений с современными образовательными целями. Результаты показывают, что включение хадисов в планы уроков не только укрепляет понимание учащимися моральных норм, но и повышает их когнитивную гибкость и способность применять свои знания в реальных ситуациях. В статье делается вывод о том, что интеграция хадисов в образовательную методику может служить мощным инструментом в развитии всесторонне развитой, критически мыслящей личности, способной принимать обоснованные и этические решения в различных жизненных ситуациях.

Ключевые слова: Хадисы, критическое мышление, когнитивное развитие, нравственное мышление, педагогика, образовательная методика, навыки решения проблем.

Kirish. Ta'lim nafaqat bilimlarni egallash, balki o'quvchilarning intellektual va axloqiy qobiliyatlarini shakllantirishdir. O'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirish zamonaviy ta'limning asosiy maqsadi bo'lib, ularning mustaqil fikrlaydigan va muammoni hal etuvchi shaxs bo'lib yetishishini ta'minlaydi. Islom ta'limotlari, xususan, hadislar o'quvchilarning bilim va axloqiy rivojlanishiga yordam beradigan qimmatli fikrlarni taqdim etadi. Hadislarda hayotning turli jabhalari, jumladan, adolat, ilm, sabr va tanqidiy fikrlash kabi hikmatlar mavjud. Ushbu maqola ta'lim darslarida o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini oshirishda hadislardan pedagogik vosita sifatida foydalanish mumkinligi o'rganiladi.

Intellektual rivojlanish ta'limning asosiy maqsadi hisoblanadi, chunki u shaxsni tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va oqilona qarorlar qabul qilish qobiliyatini beradi. Islom ta'limotlari, xususan, hadislar - Payg'ambarimiz Muhammad sollallohu alayhi vasallamning so'zlari, xatti-harakatlari va roziliklari - aqliy o'sishni ta'minlaydigan boy hikmat manbasini beradi. Hadislar chuqur mulohaza yuritishga, axloqiy fikr yuritishga va mantiqiy tahlil qilishga undab, o'quvchilarning bilim qobiliyatini rivojlantirish uchun qimmatli vositaga aylantiradi. Ushbu maqolada hadislar aqliy rivojlanishga qanday hissa qo'shishi o'rganiladi va ularning tanqidiy fikrlash, axloqiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini oshirishdagi o'rni ko'rsatilgan.

Hadislar bir necha jihatdan aqliy faoliyat uchun boy mazmun beradi:

1. Tanqidiy fikrlashni rag'batlantirish: Ko'pgina hadislar savol-javobga, ilm olishga, chuqur tafakkurga chorlaydi. Jumladan, "Ilm talab qilish har bir musulmonga farzdir" (Ibn Moja) hadisi sharifda ilm olish va fikr yuritish muhimligi ta'kidlangan. Pedagoglar bunday hadislardan o'quvchilarda izlanuvchanlik, aqliy qiziqishni kuchaytirish uchun foydalanishlari mumkin.

2. Axloqiy va axloqiy fikrlashni kuchaytirish: Hadislar ko'pincha axloqiy ikkilanishlar va axloqiy tamoyillarni keltirib chiqaradi, bu esa o'quvchilarda axloqiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, "Sizlardan biringiz o'zi uchun yaxshi ko'rgan narsani birodariga ham yaxshi ko'rmaguncha chin iymon keltirmaydi" (Buxoriy, Muslim) hadisi sharifni hamdardlik va axloqiy qarorlar haqida bahslarda foydalanish mumkin.

3. Reflektiv fikrlashni rag'batlantirish: Mulohaza chuqur o'rganishning asosiy jihati hisoblanadi. "Dono kishi o'zini hisob-kitob qiladigan va o'limdan keyin keladigan narsa uchun harakat qiladigan kishidir" (Termiziy) hadisi sharifi o'z-o'zini baholashga, kelajakni o'ylashga chorlaydi. O'qituvchilar bunday hadislardan foydalanib, o'quvchilarni o'z-o'zini aks ettirish faoliyatiga jalb etishlari mumkin.

Hadislar – Payg'ambarimiz Muhammad Sollallohu Alayhi Vasallamning so'zlari, xatti-harakatlari va tasdig'larini tarbiyaviy darslarga singdirish o'quvchilarning intellektual, axloqiy va tahliliy tafakkurini oshirish uchun qimmatli imkoniyatdir. Hadislarda tanqidiy fikr yuritish, muammolarni hal qilish va axloqiy ongini rivojlantirish uchun foydalaniladigan chuqur hikmat mavjud. Biroq hadislarini zamonaviy ta'limga samarali singdirish uchun tizimli metodologiya talab etiladi. Quyida hadislarini darslarga integratsiya qilish strategiyalari keltirilgan:

1. Interaktiv munozaralar va bahslar

- O'qituvchilar hadisni taqdim etishlari va o'quvchilarlardan uning ma'nosi va dolzarbligini zamonaviy sharoitlarda sharhlashni so'rashlari mumkin.
- O'quvchilarlar argument qobiliyatini oshirish uchun hadislardan olingan axloqiy mavzularda bahs-munozaralar olib borishlari mumkin.

2. Muammolarga asoslangan ta'lim (PBL)

- Hadislarni asos qilib olgan holda, axloqiy va mantiqiy mulohazani talab qiladigan hayotiy vaziyatlarni keltirish.

- Jumladan, "Kuchli kishi o'z kuchi bilan odamlarni yengadigan emas, balki g'azablanganda o'zini tuta oladigan kuchlidir" (Buxoriy, Muslim) hadisi nizolarni hal qilish misolida foydalanish mumkin.

3. Qiyosiy tahlil

- Tahliliy fikrlashni rivojlantirish uchun hadislarni zamonaviy axloqiy nazariyalar yoki falsafiy tamoyillar bilan solishtiring.

- o'quvchilarni hadislar bilan ilmiy yoki ijtimoiy tushunchalar o'rtasidagi bog'liqlikni topishga undash.

4. Rol o'ynash va amaliy maqolalar

- O'quvchilarlar axloqiy qarorlar qabul qilishni bevosita boshdan kechirishlari uchun hadislariga asoslangan stsenariylarni ishlab chiqishlari mumkin.

- Namuna: "Sizlarning eng yaxshilaringiz odob va xulq sohibi bo'lganlaringizdir" (Buxoriy) hadisini ijtimoiy muloqotda rol o'ynash mashqlarida qo'llash mumkin.

Darhaqiqat, hayotimizda uchraydigan holat ko'p e'tibor berganmizki, qo'pol odamlarning do'stlari juda kam bo'ladi. ular o'zlarining yomon muomalasi bilan bor do'stlarini ham yo'qotadilar. Oyatga ko'ra shayton insonlarni shirinso'z bo'lishdan uzoqlashtirib, shu yo'l bilan ularning orasiga dushmanlik solishi va shuning natijasida la'in ikki taraf orasini buzish uchun, ularning qalblariga birbirlariga nisbatan vasvasa soladi. Keyin ular bir-birlarini kamsituvchi, tahqirlovchi so'zlar bilan haqoratlaydilar va oxir oqibat janjal bilan tugab, bir og'iz ham shirinso'z ishlatilmagani uchun oradagi do'stlik barham topadi. Alloh o'zining komil hikmati bilan insoniyatni bir jon odam alayhissalomdan ko'paytirdi. Odam bolalari bir- biri bilan tanishsinlar, do'stbirodar

bo'lsinlar deb, ularning millat va elatlarini turlicha qildi. Islom ta'limotining asoslaridan biri o'zga xalqlar bilan tinch-totuv yashash, ularga bag'rikenglik bilan muomala qilishdir. Alloh taolo Qur'oni karimda aytadi: Ey insonlar, darhaqiqat, Biz sizlarni bir erkak (Odam) va bir ayol (Havvo)dan yaratdik hamda bir-birlaringiz bilan tanishuvinglar (do'st-birodar bo'lishinglar) uchun sizlarni (turli-tuman) xalqlar va qabila-elatlar qilib qo'ydik. Albatta sizlarning Olloh nazdidagi eng hurmatlirog'ingiz taqvodorrog'ingizdir. Albatta Olloh Bilguvchi va Ogohdir

Ushbu oyatda Islom dinining insoniyat olamiga nisbatan bo'lgan ko'z qarashi bayon etilgandir: birinchidan, barcha insonlar bir ota-onaning farzandlaridir. Ikkinchidan, insonlarning turli el-urug'larga bo'linishlari bir-birlari bilan yer yoki mol-dunyo talashib urush-janjal bilan umr o'tkazishlari uchun emas, balki bir-birlari bilan tanishib, hamkorlik qilishlari va birgalikda o'zlari xalifa bo'lgan zaminni obod qilishlari uchundir. Tabariy "Odobun-nufus"da Payg'ambar Muhammad alayhissalomdan hadisnin rivoyat qiladi: "Ey odamlar! Sizlarning Robbingiz birdir. Otangiz birdir. Ogoh bo'ling arabning ajamdan ustunligi yo'qdir. Ajamning arabdan ustunligi yo'qdir. Qizilning qoradan, qoraning qizildan ustunligi yo'q, faqatgina taqvo bilan ustun bo'ladi. (Sizga Alloh taoloning amrlarini) yetkazdimmi?!", dedilar (Imom Ahmad rivoyatlari).

Hadislarning tarbiyaviy darslarga integratsiyalashuvi o'quvchilarning bilim va axloqiy rivojlanishini oshirishda qimmatli metodika bo'lib xizmat qiladi. Hadislar tanqidiy fikrlashga, muammolarni hal qilishga va axloqiy fikrlashga undaydigan chuqur axloqiy va aqliy tushunchalarni beradi. Ushbu tadqiqotda hadislarni zamonaviy ta'limga samarali singdira oladigan interfaol munozaralar, muammoli ta'lim, qiyosiy tahlil, rolli o'yinlar va aks ettiruvchi yozish kabi turli pedagogik strategiyalar yoritilgan.

Topilmalar shuni ko'rsatadiki, darslarda hadislardan foydalanish intellektual qiziqishni uyg'otadi, chuqur fikr yuritishga yordam beradi va qaror qabul qilish

ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Hadislar bilan shug'ullanish orqali o'quvchilarda analitik tafakkur, axloqiy ong va aql-idrokni real vaziyatlarda qo'llash qobiliyati rivojlanadi. Qolaversa, hadislarini ta'lim-tarbiyaga singdirish nafaqat o'quvchilar bilimini oshiradi, balki ularning fe'l-atvorini tarbiyalaydi, adolat, hamdardlik, mas'uliyat kabi qadriyatlarni mustahkamlaydi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, hadislarini o'quv dasturlariga kiritishning tizimli metodologiyasi o'quvchilarning intellektual va axloqiy o'sishiga sezilarli hissa qo'shishi mumkin. Kelgusi tadqiqotlarda hadislariga asoslangan ta'limning o'quvchilarning kognitiv rivojlanishiga uzoq muddatli ta'siri va turli o'quv fanlari bo'yicha qo'llanilishi o'rganilishi kerak. Ushbu yondashuvni ta'limga tatbiq etish doimo rivojlanayotgan dunyoda axloqiy etakchilik va tanqidiy izlanishga qodir bo'lgan har tomonlama barkamol shaxslarni tarbiyalashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdurahmonov A. "Hadis va ta'lim-tarbiya masalalari" – Toshkent: Movarounnahr 2015
2. Nosirov, H. "Islom ta'limotida axloq va ma'naviyat". – Toshkent: Sharq, 2018.
3. Xayrullayev, M. "Islom falsafasi va axloq". – Toshkent: Fan, 2005.
4. Yusupov Sh. "Hadis ilmi va uning ta'limdagi ahamiyati"– Toshkent Movarounnahr 2020
5. Fazliddin, H. "Islomda ilm va ma'rifat". – Toshkent: Sharq, 2019.
6. Shamsidinov R "Zamonaviy ta'limda hadislarining o'rni"–Toshkent Fan va texnologiya 2021
7. Ubaydullayev, N. "Muhammad (s.a.v.)ning hadislarida ilm va donishmandlik". – Toshkent: Movarounnahr, 2017.
8. Abdullayev J. "Hadis va ma'naviy-axloqiy tarbiya"–Samarqand SamDU nashriyoti 2016
9. Islomova, D. "Ta'lim-tarbiya jarayonida hadislardan foydalanish metodikasi". – Buxoro: BuxDU nashriyoti, 2019.
10. Toshev, I. "Hadislarni o'qitish usullari". – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2022.